

# De Boerenkrijg

Herinneringen in het  
Land van Waas en het Land van Dendermonde



1898 · 100 jaar Boerenkrijg

# De Boerenkrijg

Herinneringen in het  
Land van Waas en het Land van Dendermonde

Opdracht van Emmanuel Rollier, nazaat van, brigandaanvoerder Emmanuel Benedikt Rollier

Ik wens u veel succes bij deze prachtige organisatie van de "Herdenking" 225 jaar Boerenkrijg, en hun leiders, ..., Emmanuel Rollier in het bijzonder, (waaraan ik nog steeds de naam draag en mij liever en gemeenschappelijk met u...)

waaraan(?) hebben.  
Veel geluk verder en succes.

*Emmanuel Rollier*

Oudergem, 18/02/2023



© Bart Palmans



## Inleiding

225 jaar geleden waaide over Vlaanderen een opstand tegen het toenmalige Franse bewind. Die opstand is beter gekend als de Boerenkrijg en duurde van 12 oktober 1798 tot 5 december 1798. In het Land van Waas en het Land van Dendermonde verwijst nog een aantal kleine monumenten naar die bewogen fase in de Vlaamse geschiedenis. Deze publicatie haalt die vaak wat vergeten memorabilia opnieuw op de voorgrond. Het is daarbij nuttig vooraf even stil te staan bij de historische context van de Boerenkrijg.

## De aanloop: de Brabantse omwenteling

Toen de Franse Revolutie in juli 1789 uitbrak en het Franse koningshuis plaats ruimde voor de Franse republiek daverde het toenmalige internationale politieke systeem op zijn grondvesten. De revolutionaire idealen *Vrijheid, Gelijkheid en Broederlijkheid* deden immers hun intrede in andere Europese regio's, ook in Vlaanderen dat toen deel uitmaakte van de Oostenrijkse Nederlanden, onder het bewind van de Habsburgse keizer Jozef II.

Tegen die stugge vorst die tegen de wil van de bevolking ingrijpende hervormingen doorvoerde, kwam er protest uit onze streken. Dit mondde op 24 oktober 1789 uit in de aanvankelijk succesvolle *Brabantse Omwenteling*. De voornaamste leiders waren de juristen Hendrik Karel Nicolaas Van der Noot, uit Brussel en Jan Frans Vonck, uit Baarddegem

Als gevolg van het onafhankelijkheidsstreven van de opstandelingen werden op 27 oktober 1789 de *Verenigde Nederlandse Staten* uitgeroepen. Het territorium kwam grotendeels overeen met dat van de huidige Belgische staat, met uitzondering van provincie Luxemburg. Door gebrek aan eensgezindheid bij de opstandelingen konden de Oostenrijkers in december 1790 het gebied opnieuw heroveren.

In het revolutionaire Frankrijk van 1789 werden de adel en de geestelijkheid op basis van de voornoemde revolutionaire idealen vervolgd. Elke tegenstand werd hard onderdrukt. De adel en hogere geestelijkheid genoten al eeuwenlang privileges. De Franse Revolutie maakte hiermee komaf, overeenstemmend met het ideaal van gelijkheid.

Niettegenstaande grote tegenstand slaagde de Franse republiek erin verschillende aanvallen vanwege omliggende mogendheden af te slaan, ging in het tegenoffensief en veroverde onder andere onze streken (1794). Vlaanderen werd ingelijfd bij de Franse republiek en onze bevolking werd geconfronteerd met de harde realiteit van het revolutionaire bestuur.



## De opstand 1798

Na het vertrek van de Oostenrijkers kwam aan onze tradities en eeuwenoude manier van leven een einde. De godsdienst en de beleving ervan werden verboden, kloosterlingen werden verjaagd, priesters verbannen en kerkelijke goederen werden verkocht. Ook mag de gelijktijdige geldelijke afpersing van onze steden en de opeising van granen, paarden, vee, vlees, ... in die periode niet vergeten worden.

De druppel die de emmer deed overlopen, bleek evenwel de invoering van de zogenaamde Bloedwet in september 1798. Vlaamse jongemannen van 20-25 jaar werden onder dwang in de rangen van het Franse leger ingelijfd en konden hun families, voor het werk op het land, niet meer ondersteunen. Middels de conscriptie moesten zij 5 jaar in het leger vechten voor een vreemde staat.

Tegen dergelijk onrecht liet de Vlaamse boerenbevolking haar verzet voelen. Op 12 oktober 1798 barstte de bom in de Oost-Vlaamse gemeente Overmere. De opstand van de rebellen – door de Fransen brigands genoemd – werd spoedig in heel Vlaanderen gevolgd.

Hoewel de door rebellenleiders Emmanuel Rollier in Klein-Brabant en Oost-Vlaanderen (Emmanuel Rollier uit Sint-Amands had gedurende enige tijd zijn hoofdkwartier in Dendermonde), Pieter Corbeels in Antwerpen en Vlaams-Brabant, en Jozef Van Gansen in de Kempen, aangevoerde opstandelingen onder de strijdkreet Voor Outer en Heerd (voor Altaar en Haard; voor Kerk en Gezin) in het begin enkele successen boekten, bleken ze al snel geen partij voor de Franse militaire overmacht.



De slecht bewapende boerenmilities werden dan ook op 5 december 1798 in een beslissende veldslag bij Hasselt definitief verslagen. Latere opstootjes werden gauw in de kiem gesmoord en heel wat kopstukken en brigands werden terechtgesteld. Zowat 7 000 tot 10 000 Vlamingen lieten in de opstand het leven.

Op 9 november 1799 kwam na de staatsgreep door eerste consul Napoleon Bonaparte een tijd van verzoening die de vrijheid van geloof opnieuw toeliet.

## De bedoelingen van de brigands

De Boerenkrijg was een opstand zonder gecentraliseerde organisatie en leiding en zonder hulp uit het buitenland. De hoop op steun uit Engeland, Pruisen en Nederland was door verschillende omstandigheden tevergeefs. De opstand kon ook niet steunen op de gevluchte hogere geestelijkheid en de hoge adel.

Op basis van hun pamfletten en plakaten valt af te leiden dat de opstandelingen het relatief nieuwe gezag niet aanvaardden en vochten voor de vrijwaring van hun vaderland en godsdienst. Vooral het eerste punt primeerde: eerst diende de Franse overheerser te worden verjaagd. Daarna zouden de opties voor een vreedzame en rechtvaardige toekomst worden bekeken.

De nieuwe burgerij in de steden, die in het Franse bewind een kans zag om haar positie ten aanzien van de adel en hogere geestelijkheid, te verstevigen, stond zelfs afkering tegenover de rebellie.

Op de lage geestelijkheid, zoals priesters die dicht bij hun lokale gemeenschappen stonden, konden de rebellen des te meer rekenen. De wegvoering van de klooster- en kerkbezittingen was een van de redenen van de opstand, maar de wegvoering van de in ongenade gevallen priesters had een nog grotere impact op de gelovige plattelandsbevolking.

## De betekenis

Pas na vijftig jaar zou de Boerenkrijg een plaats van betekenis krijgen in de Belgische politieke geschiedenis, onder invloed van het toen heersende romantische sentiment met betrekking tot de legitimatie van de jonge Belgische staat en de heropleving van de Vlaamse literatuur. Het was vooral Hendrik Conscience die in 1853 met het boek *De Boerenkrijg* de wetenschappelijke en literaire belangstelling voor het onderwerp aanwakkerde. Andere schrijvers volgden zoals Ernest Claes, Jozef Simons, Arthur De Bruyne, Jozef Dauwe, Frans Verachtert.

Het werd ook op een volkse wijze beschreven en getekend door onder anderen Willy Van der Steen in zijn *Suske en Wiske-albums De jonge Brigands* en *De gladde glipper* en door Staf Verrept en Frank Van Lebbeke (pseudoniem voor Achiël Vermeiren) in de populaire *Vlaamse Filmkes*.

De rebellie werd afwisselend voorgesteld als een nationale strijd tegen vreemde onderdrukking of ter bescherming van het katholieke geloof in onze streken. In de negentiende eeuw werd de Boerenkrijg bij momenten ingeroepen als argument tegen de invoering van de dienstplicht, maar ook voor de waarden van het platteland en voor de vrijwaring van het Nederlands in onze contreien.

Karel Uyttersprot en Nick Peeters  
VOS Vlaamse Vredesvereniging

## Buggenhout

De Boerenkrijg vond in Buggenhout een heel actieve speler. Het Buggenhoutbos, met 562 ha toen drie keer groter dan nu, vormde een uitstekend schuiloord voor geestelijken en brigands. Bovendien had de getalenteerde brigandaanvoerder Emmanuel Benedikt Rollier familiebanden in Opdorp. Zijn grootvader Jan-Baptist Verhavert, was er meer dan een halve eeuw meier geweest en had er **de Valkenshoeve** aan de Houtmolenstraat bewoond.

Binnen Buggenhout en Opdorp weigerden de priesters de eed van trouw aan de Republiek. Bovendien legde de Buggenhoutse agent municipal Jan Baptist Stassijns de wetgeving over het verbod om de eredienst te belijden vastberaden naast zich neer. Zo vertikte hij om het kruis van **de Boskapel** in Buggenhoutbos weg te nemen.

In Dendermonde drongen op 22 oktober 1798, gebruikmakend van de drukte van de jaarmarkt, brigands uit Berlare, Grembergen, Zele, Overmere, Buggenhout, Moerzeke, Kalken en Uitbergen,

Dendermonde, de stad binnen. Diezelfde namiddag leidde Emmanuel Benedikt Rollier vanuit Baasrode nog een grote groep brigands naar Dendermonde.



Boskapel in Buggenhoutbos  
© gemeentebestuur Buggenhout



Opdorp: De Valkenshoeve, woning van Jan-Baptist Verhavert, grootvader van brigandaanvoerder Emmanuel Benedikt Rollier. De hoeve is ook gekend onder de naam Jagershof.  
© gemeentebestuur Buggenhout

De klokken van de Onze-Lieve-Vrouwkerk werden geluid, de vrijheidsboom op de Grote Markt werd neergehaald en huizen van Fransgezinden werden geplunderd.

Diezelfde dag troepte een groep brigands, ook afkomstig uit Londerzeel en Opdorp, samen te Buggenhout, onder leiding van Buggenhoutenaar Karel Maes. Aan de Mandekensstraat, op de grens tussen Buggenhout, Sint-Gillis, Baasrode en Lebbeke schoten de brigands op 23 oktober 1798 Jan Huwaerts, speciale commissaris van het Dijledepartement, neer. Diezelfde dag sloten brigands uit Buggenhout zich aan bij de grote groep die vanuit Lebbeke naar Dendermonde trok.

Lang bleef Dendermonde niet in handen van de brigands. In de nacht van 25 op 26 oktober 1798 werden ze door een Franse overmacht overmeesterd. Tal van brigands zocht een schuiloord in de dichtheid van **Buggenhoutbos**. Van daaruit zouden ze Franse troepen die vanuit Dendermonde strijd in Klein-Brabant wilden leveren, nog aanvallen. Op 2 november 1798 werd op de Ouden Briel een Franse groep overrompeld en achtervolgd tot voor Dendermonde. In de nacht van 3 op 4 november 1798 zou Juliaan Rollier, broer van Emmanuel Benedict Rollier, in Sint-Amands de oprukkende Fransen, geleid door aanvoerder Claude Rostollant, nog trachten te stuiten in hun opmars naar **fort Sint-Margriet** te Nattenhaasdonk. Maar al op 6 november 1798 werd Klein-Brabant opnieuw volledig onder het Franse gezag gebracht.



boven: Buggenhoutbos  
© gemeentebestuur Buggenhout

Het inmiddels verdwenen fort Sint-Margriet te Nattenhaasdonk op de Villaretkaart (1745-1748)

## Haasdonk

Haasdonk was als kantonmunicipaliteit een belangrijk doelwit voor de Boerenkrijgers. Het is in Haasdonk dat de Boerenkrijg in het Land van Waas aanvangt. Na Haasdonk veroverden de brigands Rupelmonde, Bazel, Zwijndrecht, Beveren, Vrasene, Sint-Gillis-Waas, Kemzeke en op 19 oktober 1798 werd verzameld in Stekene.

Aan de strijd te Haasdonk en aan de beide protagonisten, Johannes Baptist Tassyns en pastoor Livinus Stepman, herinneren maar liefst vier kleine monumenten.

Toen op 14 oktober 1798 de Franse Republiek de verplichte legerdienst invoerde werden in de nacht van de erop volgende dag te Haasdonk Franse kentekens vernield en de vrijheidsboom omgehakt. De nacht daarop werden huizen waar Franse gendarmes verbleven, beschoten. De reactie bleef niet uit. Op 17 oktober kwam een extra contingent van een dertigtal gendarmes te Haasdonk aan. Onmiddellijk werden huiszoekingen uitgevoerd en twee inwoners aangeklaagd voor verboden wapenbezit. In de vroege ochtend van 18 oktober bereikten uit de omliggende gemeenten brigands de kantonhoofdplaats en gingen in verzet. Ten minste acht mensen lieten in die strijd met de Franse soldaten het leven.

Een arduinen **gedenksteen** links van het portaal van de Sint-Jacobus de Meerderekerk herinnert aan dit drama. De tekst, die gehouden wordt door twee engelen, luidt:

D.O.M. Ter eeuwige gedachtenis onzer Helden van den Boerenkrijg · Franciscus Van Broeck · Paulus Rotthier · Lodovicus Brijs · Joannes Lyssens · Petrus Joannes Anné · Petrus Joannes De Laet · Tobias Verhulst · Jacobus Saeys · voor altaar en heerd gesneuveld te Haasdonck in opstand tegen de Fransche dwingelandij, den 18 oktober 1798 · Joannes Baptiste Tassyns, voorzitter van het Kanton. Hij bestuurde met gerechtigheid, hij beschermde zijn volk en verdedigde de Godsdienst: daarvoor wordt hij vervolgd, van zijn ambt afgesteld en laffelijk ter dood gebracht den 5 maart 1799.



Gedenksteen aan de gevel van de Sint-Jacobus de Meerderekerk te Haasdonk © Ignace Van Driessche

De gedenksteen verwijst eveneens naar de moord op Johannes Baptist Tassyns. De griffier van Zwijndrecht en verkozen voorzitter van het kanton Haasdonk werd door commissaris Johannes Benedictus De Kever vervolgd wegens deelname aan de opstand van 18 oktober 1798. Johannes Benedictus De Kever ambieerde de volledige op Franse leest geschoeide macht in het kanton, terwijl Johannes Baptist Tassyns oor had naar de verzuchtingen van de bevolking. Om aan de vervolging te ontsnappen zocht Johannes Baptist Tassyns een veilig onderkomen, maar werd op 2 maart 1799 in zijn woning in Zwijndrecht gevangengenomen en opgesloten in de kelder onder het gemeentehuis. Na een door Johannes Benedictus De Kever gestuurd proces zou Johannes Baptist Tassyns officieel gevankelijk naar Sint-Niklaas worden gebracht, evenwel luidde de instructie van de soldaten om de inmiddels afgezette kantonvoorzitter in de bossen van Haasdonk om het leven te brengen. Johannes Baptist Tassyns werd in de wijk Bank, nabij een waterloop, in een boswegel koudweg neergeschoten.

Op 18 oktober 1898, een eeuw na het bloedvergieten te Haasdonk, werd aan het kruispunt van de Jagersdreef en de Tassijnslaan, in de wijk Bank, een arduinen **herinneringskruis** voor Johannes Baptist Tassyns opgericht.

Het kruis staat op een ronde sokkel waarboven twee treden de basis vormen voor het kruis. Centraal in het kruis is een vierpas uitgewerkt met daarin de neogotische letters ihs. In de rechthoekige opstaande kruisbasis is deze tekst gebeiteld: D.O.M. · Ter nagedachtenis van J.B. Tassyns · alhier laffelijk vermoord den 5 maart 1799. · Gedenkt gij die voorbijgaat · en dien kruise groet · Gedenkt, O Volk van Vlaandren · Hier vloiede onschuldig bloed · Hier viel Tassyns voor land en kerk · Hier draagt de grond het heilig merk -- van eenen martelaar · 18 september 1898. R.I.P.



Op dezelfde dag werd aan de gevel van het hoogkoor van de Sint-Jacobus de Meerderekerk een tweede monument onthuld. Het betreft een arduinen **gedenksteen** gewijd aan pastoor Livinus Stepman. De pastoor van Haasdonk hield niet alleen een dagboek bij over de gebeurtenissen, hij weigerde de eed van trouw aan de Republiek te zweren en bleef clandestien eucharistievieringen voorgeaan. De tekst op de steen luidt:

D.O.M. · Ter zalige gedachtenis van den · E.H. Livinus Stepman · ten tijde van het Fransch Beheer · Pastoor van Haasdonck (1777-1803) · die de hatelijke eed der Republiek weigerde · en ondanks de hevigste vervolging · zijn herderlijk ambt met heiligen iever · in deze parochie en de omliggende · op levensgevaar uitoefende · wordt uit achting en eerbied · door het dankbaar nageslacht · deze steen opgericht · 18 september 1898. R.I.P.

Het spreekt voor zich dat een priester die de eed van trouw aan de Republiek weigerde, in de parochiekerk geen erediensten meer kon voorgeaan. Bovendien werden in juni 1798 verschillende kerken in het Land van Waas door de Fransen verzegeld. Pastoor Stepman koos ervoor de erediensten geregeld in een woning nabij de parochiekerk te vieren, meer precies in het huis aan de Keizerstraat 4. Aan de voorgevel van dat huis werd naar aanleiding van de 150ste verjaardag van de Boerenkrijg, meer precies op 5 september 1948, een arduinen **gedenksteen** onthuld. De tekst luidt:

1798 · 1948 · In dit huis · oefende gewoonlijk · Pastoor Stepman · zijn ambt uit tijdens · de Boerenkrijg · van 6 jan. 1797 tot 30 maart 1800.

v.l.n.r.:

Tassynskruis in de wijk Bank te Haasdonk, aan het kruispunt van de Jagersdreef en de Tassijnslaan, in 1898 opgericht nabij de plaats waar brigandaanvoerder Johannes Baptist Tassyns is doodgeschoten

Detail van de tekst op de voet van het Tassynskruis

Gedenkplaat ter nagedachtenis van pastoor Livinus Stepman, in 1898 geplaatst aan de gevel van het hoogkoor van de Sint-Jacobus de Meerderekerk te Haasdonk

Gedenkplaat aan de woning, Keizerstraat 4, waar pastoor Livinus Stepman erediensten voorgeing

© Ignace Van Driessche





## Kemzeke

Werd de lont van de Boerenkrijg in het Land van Waas op 15 oktober 1798 aangestoken in Haasdonk, de Boerenkrijg bereikte Kemzeke drie dagen later, op 18 oktober 1798, om de dag nadien verder uit zwermen naar Stekene. Te Kemzeke werden de brigands geleid door de eenentwintigjarige brouwerszoon Benedikt Ferdinand Lauwers. Te Sint-Pauwels gaf Emmanuel Rollier instructies aan een deel van de daar verzamelde groep brigands om op 25 oktober 1798, geleid door Macharius Rheyns, Engelse medestanders op te wachten te Terneuzen. Tijdens die tocht werd te Axel en Hulst nauwelijks weerstand geboden. De andere groep brigands diende onder leiding van B.F. Lauwers op te trekken naar Sint-Niklaas. Ze troffen in de wijk Kleibek de eenheden geleid door de Franse brigadegeneraal François Guillaume Barthélémy Laurent. Negentien brigands sneuvelden bij dat gevecht, waaronder hun aanvoerder Benedikt Ferdinand Lauwers. Hij werd aan het einde van de Plezantstraat neergeschoten, zijn lichaam werd er in een gracht aangetroffen. De akte van overlijden vermeldt evenwel dat de jongeman thuis om 16.30 uur schielijk overleed. Op de plaats van de strijd in de Sint-Niklase wijk Kleibek is een herinneringskruis opgericht. In Kemzeke herinnert een zwarte marmeren **gedenkplaat**,

aangebracht aan de westgevel van de Sint-Jacobuskerk, aan de gesneuvelde brigands en hun aanvoerder. Onder een Latijns kruis staat deze tekst:

Ter gedachtenis van · Benedictus Ferdinandus · LAUWERS ·  
aanvoerder in den boerenkrijg · Geb. te Kemseke den 21 april 1777 ·  
en gesneuveld te St. Niklaas met · zijne gezellen den  
25 oct 1798 · VOOR GODSDIENST EN VADERLAND.

Gedenkplaat aan de Sint-Jacobuskerk, ter herinnering  
aan brigandaanvoerder Benedictus Ferdinandus Lauwers  
© gemeentebestuur Stekene



## Lebbeke

Als reactie op het neerslaan van de opstand in Lokeren en Zele op 20 en 21 oktober 1798 verzamelden zich op 23 oktober 1798 aan de Onze-Lieve-Vrouw Geboortekerk in Lebbeke, een populair bedevaartsoord trouwens, een vijfhonderdtal brigands, niet alleen uit Lebbeke, maar ook uit Baasrode, Buggenhout, Sint-Gillis en Opwijk. Na een gebed in de kerk en geschaard achter het blauwe Mariavaandel toog de groep onder leiding van brigadeaanvoerder Emmanuel Benedikt Rollier via Dendermonde richting Lokeren. In Zele raakten de brigands slaags met Franse soldaten, werden er overmeesterd en trokken zich terug naar Dendermonde, Baasrode en Lebbeke.

Tegen de muur tussen herberg 't Toreken aan het Kerkplein en de achtergevel van galerie De Fontein werd in 1998, naar aanleiding van de tweehonderdste verjaardag van de Boerenkrijg, door de Heemkring van Lebbeke en het gemeentebestuur van Lebbeke een arduinen **gedenksteen** aangebracht. Het ontwerp is van de hand van Jozef Dauwe en werd gerealiseerd door de Lebbeekse beeldhouwer Wilfried Jacobs. Tussen de jaartallen 1798 en 1998 bovenaan is een rechthoekige figuratie gekapt waarin links de toren van de Onze-Lieve-Vrouw Geboortekerk is weergegeven en rechts ervan een configuratie bestaande uit een weliswaar anachronistisch steekwapen (vouge), ernaast een boerenkrijgsvlag, een rood kruis op een wit veld, en daarachter een hooivork. Dit beeld symboliseert de kern van de Boerenkrijg: godsdienst, strijd, boeren. In de denkplaat is deze tekst gebeiteld:

Aan de vrijwilligers uit het kanton Lebbeke · die van hieruit  
op 23 oktober 1798 · vertrokken om te vechten in de  
Boerenkrijg · tegen de Franse bezetter · Heemkring Lebbeke ·  
Gemeentebestuur Lebbeke.

Pentekening boerenkrijgers in actie, vertrekkend achter het  
Mariavaandel aan de Onze-Lieve-Vrouwkerk  
Tekening: Sylvain Polfiet (2008), verzameling Luc Pieters  
Gedenksteen aan 't Toreken,  
ter herinnering aan de brigands die van uit Lebbeke  
vertrokken naar Lokeren  
© gemeentebestuur van Lebbeke





## Lokeren

De Boerenkrijg in het Land van Waas ontvlamde te Haasdonk, waarna de strijd uitwaaierde en via Stekene onder leiding van Macharius Rheyns ook naar Moerbeke en Eksaarde uitbreidde. Na een treffen in Zwaanaarde trokken de Fransen zich terug, waarna de brigands naar Sinaai en Sint-Pauwels trokken en zo het hele noorden van het Land van Waas in handen hadden.

De Boerenkrijg bereikte Lokeren evenwel vanuit het zuiden. De opstand in Overmere sloeg over naar Zele waar in de nacht van 20 op 21 oktober 1798 de kerkdeuren werden geopend, de noodklok geluid en de conscriptierollen verbrand. In die nacht vermoordden de brigands ook Eugène Joseph Debbaudt, commissaris van het *directoire exécutif* van Zele.

Op 21 oktober 1798 overrompelden overdag brigands het Lokerse stadhuis en plunderden het huis van vrederechter Laurentius Francies De Cock. Het feit dat majoor Target vanuit Lokeren met de 31ste dragonders eerder naar het oproer in Haasdonk was getogen, gaf de brigands aanvankelijk vrij spel. 's Namiddags werden de klokken van de Sint-Laurentiuskerk geluid en werd de vrijheidsboom geveld. Uit Gent opgeroepen Franse gendarmes te paard, onder leiding van brigadegeneraal François Guillaume Barthélémy Laurent, herstelden de orde, waarna de brigands Lokeren nog diezelfde dag uit vluchtten. In die schermutselingen kwamen vijf burgers om: Johannes Delagey in de Postmeesterdreef, Willem De Lange op de Kouter, Pieter Van Cotthem in de Lindestraat, Pieter Rooms op de Heirbrug. Op de weg naar Zele werd Zelenaar Jozef Pannekoek dood aangetroffen. Een zesde slachtoffer viel enkele dagen later te Zeveneken.

Een eeuw na de uitbraak van de Boerenkrijg werd in de trappenhal van het stadhuis van Lokeren een witmarmeren **gedenkplaat** aangebracht. Het is gebeeldhouwd door Theodoor Clement, naar een ontwerp van Theodoor Welvaert.

Op 15 augustus 1898, na een plechtige viering in de Sint-Laurentiuskerk met sermoen van pater Salesius, tevens auteur van het Boerenkrijgtoneelstuk Van Buiten & Tassijns (1875), trok een stoet naar het stadhuis voor de onthulling. De gedenkplaat toont bovenaan het wapen van Lokeren en in het veld de tekst: De stad Lokeren · ter vereering der gevallen Voorvaderen · in den strijd · voor God en Vaderland · in oktober 1798 · Namens het Gemeentebestuur De Secretaris L. Van Brabant · De Schepenen M. Van Damme E. Vanneste · De Burgemeester P. Thuysbaert. Onderaan de gedenkplaat is een pendant met een laurierkrans rond de datum van onthulling: 15 oogst 1898.

De Boerenkrijg kreeg in Lokeren rond dezelfde tijd nog een bijkomende herinnering in de vorm van een **schilderij** met lengte van 3,10 meter. Het was besteld voor de raadzaal maar is thans opgenomen in het depot van het Stadsmuseum van Lokeren. Het werk, gepenseeld door Leo Steel, kreeg de titel: De Boerenkrijg begon in de nabijheid van Lokeren in 1798. Zij strenden en stierven voor "God en Vaderland".

Het majestueuze werk toont een bosrand waar brigands zich ophouden. op de voorgrond staat een knielende priester. Het gezien en makkers staan een gesneuvelde brigand bij. het gezien en makkers van een gesneuvelde brigand bij. Rechtsboven is zicht op een kerktoren, een subtiële verwijzing naar de religieuze dimensie van de Boerenkrijg. Aan de bosrand staat een trommelaar en links van hem draagt een brigand de banier van de Boerenkrijg: een rood kruis op een wit veld.

links: Gedenkplaats in de traphal van het stadhuis van Lokeren, aangebracht naar aanleiding van de honderdste verjaardag van de Boerenkrijg  
 onder: Schilderij De Boerenkrijg begon in de nabijheid van Lokeren in 1798, door Leo Steel © stad Lokeren



## Overmere

Overmere was een kantonhoofdplaats voor de gemeenten Overmere, Uitbergen, Berlare, Kalken, Laarne, Grembergen en Moerzeke. De onvrede over de maatregelen opgelegd door de Franse overheid bereikten op 8 en 9 oktober 1798 een culminatiepunt. De spreekwoordelijke druppel was de gedwongen boedelverkoop van een onwillige belastingbetaler te Overmere. Het protest nam de vorm aan van het openbreken van de deuren van de Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemel-Opgenomenkerk en het luiden van de klokken. Die actie werd gevolgd door een inbraak in herberg Den Engel die ook de functie van administratief centrum vervulde. De conscriptielijsten werden er vernietigd waarna de herberg door de brigands kort en klein werd geslagen.

Commissaris voor het kanton Overmere Philippe Moffaert lichtte op 11 oktober 1798 departementscommissaris Dubosch in over wat hij beschreef als *l'insurrection du 21 vendémiaire de l'an VII*. Daarin stond dat op 10 en 11 oktober te Overmere schermutselingen waren uitgebroken en dat een 400 à 500-tal opstandelingen de functionarissen hadden bedreigd. Vanuit Dendermonde, Aalst en Gent werden gendarmes gestuurd om de onlusten het hoofd te bieden. Ondertussen was de revolutionaire vonk vanuit Overmere overgeslagen naar Zele, Lokeren, Zeveneken en Lochristi. Vanuit Haasdonk ontstond een beweging die zich uitstreckte over het noorden van het Land van Waas en verder naar Klein-Brabant.

In 1897 kreeg Aloïs De Beule, beeldhouwer uit Zele, de opdracht om de plaats van de in 1842 afgebrande Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemel-Opgenomenkerk een herinneringsmonument voor de Boerenkrijg op te richten. De tijdsgeest plaatste de Boerenkrijg in een eerder geromantiseerde juxtapositie van de Vlaamse katholieke bevolking tegenover de Franse bezetter. Aloïs De Beule kreeg ook de opdracht om het Boerenkrijgbeeld van Mol te ontwerpen. Meer nog, beide beelden dienden in relatie tot elkaar te staan. In Overmere wordt het begin van de Boerenkrijg uitgebeeld. In Mol wordt nabij de Sint-Pieter en Sint-Pauluskerk het neerslaan

van de Boerenkrijg in beeld gebracht, gesymboliseerd door een stervende vaandeldrager die een makker ondersteunt.

Het **Boerenkrijgbeeld** van Overmere, onthuld op 31 juli 1898, verzinnebeeldt de heroïsche aanvangsfase van de Boerenkrijg. Twee opstaande figuren vertrappelen een Franse vlag met frygische muts op het uitende van de vlaggenstok. Een trommel staat symbool voor het oproepen tot de strijd.

De figuur rechts richt zich op, grijpend naar een geweer dat nog op de grond ligt. De figuur links staat vastberaden rechtop, in de linkerhand de Boerenkrijgstandaard, bekroond met een kruis. De rechterhand recht vooruit, aansporend tot handelen en strijdvaardigheid. Voor het beeld poseerden Karel Lodewijk De Pauw uit Overmere en Domien Ghyselinc uit Kalken. Het beeld kreeg op die manier een bijzonder lokale dimensie, wat leidde tot de bijnaam Pa en Gijs.

Op 20 augustus 1918 haalden de Duitse bezetters het bronzen beeld van de sokkel met de bedoeling het tot wapens te versmelten. Na de Eerste Wereldoorlog werd het beeld in de katoenspinnerij van Ferdinand Feyerick te Gent, weliswaar beschadigd, aangetroffen. Aloïs De Beule oefende toezicht uit op de herstelling en het beeld werd op 22 augustus 1920 teruggeplaatst.

Het beeld staat op een arduinen sokkel, omgeven door gesmeed hekwerk. Op de voorzijde staat: Hier begon de Boerenkrijg voor God en Vaderland op 12 oktober 1798. Op de oostelijke wand staat: Door de Duitsers weggenomen den 20 augs 1918. Op de westelijke wand staat: geschonden teruggevonden te gent den 4 febr 1919. Op de noordelijke wand staat: Dit gedenkteeken werd ingehuldigd den 31 juli 1898 feestelyk herplaatst den 22 augi 1920.

links, v.b.n.o.: Boerenkrijgstandbeeld (ook uiterst rechts)  
Detail van het beeld met op de achtergrond de Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemel-Opgenomenkerk  
Detail van het Boerenkrijgbeeld: achterzijde  
© Diane Geerts



De wederoprichting van het Boerenkrijgstandbeeld in 1920, onder toezicht van Aloïs De Beule  
© Heemkundige Kring Overmere



## Sinaai

De Boerenkrijg liet Sinaai niet onberoerd. Pastoor L.-J. Bockstal weigerde de eed van trouw aan de Republiek in februari 1798. Op 16 juni 1798 werd de Sint-Catherinakerk door de Fransen voor de eredienst gesloten, herbestemd als opslagplaats voor hooi en stro. Op 20 oktober 1798 kwam ook in Sinaai de bevolking in opstand: de kerk werd geopend, de vrijheidsboom omgehakt en in het gemeentehuis werd ingebroken op zoek naar de conscriptierollen. De erop volgende dagen kwam het geregeld tot schermutselingen, waarbij slachtoffers vielen. Op 21 oktober 1798 vertrok een groep brigands vanuit Sinaai naar Eksaarde en Daknam, bij conflicten in Sinaai zelf sneuvelden die dag Anna Maria Cornu, Ferdinand Frans De Prycker, Pieter Augustinus Laureys en Augustinus Verstraeten. De dag nadien lieten Joannes Bekaert, Joannes Meert, Petrus Vossaert het leven alsook de uit Stekene afkomstige Gillis Appeloose en twee personen uit Zele, Arens en Jacquemyns. Die dag werd ook Jozef De Cock zwaar gewond, hij overleed twee dagen later. In de groep brigands die op 25 oktober 1798 onder leiding van Benedictus Ferdinandus Lauwers ten strijde trok naar Sint-Niklaas vielen twee slachtoffers, meer precies Judocus Verberckmoes en Franciscus Emmanuel Steenaert. Hun namen prijken op het herinneringskruis aan de Kleibeekstraat in Sint-Niklaas.

In 1973 werd op initiatief van het Davidsfonds Sinaai, ter gelegenheid van de 175ste verjaardag van de Boerenkrijg, aan de muur van het gemeentehuis van Sinaai een rechthoekige arduinen **gedenksteen** aangebracht. Bovenaan is een medaillon gebeeldhouwd. In de rand ervan staat *Voor outer en heerd 1798*. Centraal in het medaillon staan twee personen, waarvan een gedeeltelijk achter een Boerenkrijgsvlag verscholen gaat. Onder het medaillon staat gebeiteld, waarbij de eerste zin de ronding van het medaillon volgt:  
de gemeente Sinaai · herdenkt dankbaar · wie hier gedood werden.



*Gedenksteen aangebracht aan het gemeentehuis van Sinaai, ter herdenking van de Boerenkrijg, met vermelding van de namen van de gesneuvelden © stad Sint-Niklaas*

Daaronder volgen de namen van de slachtoffers. Ook de leeftijd is vermeld, met uitzondering voor de onderste twee vermelde slachtoffers:

Verberckmoes J.	30J.	Cornu M.	23J.
De Prijkcker F.	24J.	Laureys P.	63J.
Bekaert J.	76J.	Meert J.	48J.
Vossaert P.M.	51J.	Verstraeten A.	31J.
Appeloose A.	28J.	Arens N.	
Jacquemijns J.			

Opvallend is wel dat de naam van de in Sint-Niklaas gesneuvelde Judocus Verberckmoes wel is opgenomen maar de naam van Franciscus Emmanuel Steenaert niet.

In Sinaai is geen gedenkteken dat verwijst naar Maria-Sophia Durinck, de zogenoemde heldin van Sinaai. Haar opoffering voor de gemeente is vergelijkbaar met die van Amelberga Truyma voor Stekene. In Sinaai was een bataljon van Franse soldaten ingekwartierd. De afkeer van de Vlaamse bevolking voor die Franse bezetters leefde onderhuids en leidde tot de moord op de Franse trompetter toen die over de Dries wandelde. Claude Pers, kapitein van het tweede bataljon van de achtenveertigste halfbrigade infanterie gelegerd te Sinaai, sommeerde de dorpelingen en informeerde over zijn op 23 oktober 1798 opgelegde taak vergelding te zoeken. Onderhandelingen werden gevoerd ten huize van landbouwer-brouwer Andreas Bernardus Durinck. Tijdens die besprekingen verscheen de negentienjarige dochter Maria-Sophia die voor de kapitein knielde en zich vrijwillig als zoenoffer aanbood als de gemeente Sinaai gespaard bleef. Claude Pers aanvaardde dit compromis en hij huwde Maria-Sophia Durinck op 29 mei 1799.

## Sint-Niklaas

De stad Sint-Niklaas was stevig in handen van de Franse republikeinen. Het achttiende en eenendertigste eskadron van de nationale gendarmes en een dragonderafdeling waren er gelegerd. Bovendien hadden pastoor Tholenaer en pater Franciscus de eed van trouw aan de Republiek afgelegd. Beide elementen waren een doorn in het oog van de brigands.

Op 20 oktober 1798 werd vanuit Sint-Pauwels, onder leiding van Macharius Rheyens, een aanval uitgevoerd op Sint-Niklaas. De brigands bereikten de Grote Markt maar werden diezelfde dag teruggeslagen. Brigand Pieter Frans Laureys uit Stekene liet het leven bij die strijd.

Vijf dagen later leidde Benedikt Ferdinand Lauwers vanuit Kemzeke een tweede aanval, gewapend met onder meer twee kanonnen. In de wijk Kleibeeck, aan het eind van Plezantstraat, kwam het tot een treffen met de Fransen, aangevoerd door brigadegeneraal François Guillaume Barthélémy Laurent. Bij dat gevecht sneuvelden negentien brigands, waaronder aanvoerder Benedikt Ferdinand Lauwers, Gillis Frans Rooms uit Stekene en Franciscus Emmanuel Steenaert en Judocus Verberckmoes, beiden uit Sinaai.

Bijna precies honderd jaar na de gebeurtenis, op 21 augustus 1898, werd op de plaats waar Benedikt Ferdinand Lauwers sneuvelde, in een halfcirkelvormig hofje nabij de Heilig Hartkapel aan de Kleibeeckstraat, een arduinen **heldenkruis** opgericht. Het monument is getekend door André Janssens, zoon van volksvertegenwoordiger Theodoor Janssens. Boven een rechthoekige stèle, aan de bovenzijde middels een ronding overgaand in een smallere opstand, is een fraai lers knekelkruis beeldhouwd. Op de stèle onderaan is deze tekst gebeiteld:

Bid't voor de zielen der · heldhaftige boeren · langs deze baan in 1798 gesneuveld · voor God en Vaderland · den 22 oct · P.F. Laureys van Stekene · den 25 oct · P.F. Lauwers van Kemseke, Aanvoerder · G.F. Rooms van Stekene Em. Steenaert · en Gud. Verberckmoes, beide van Sinaai · en hunne vijftien gezellen · R.I.P.



Herdenkingskruis met betrekking tot de gevechten in de wijk Kleibeeck  
links: Detail van de tekst op het herdenkingskruis  
© stad Sint-Niklaas

## Sint-Pauwels en De Klinge

Bij de aanvang van de Boerenkrijg in het Land van Waas bekleedde Sint-Pauwels een centrale plaats. Op 19 oktober 1798 bereikte het gewoel van de Boerenkrijg De Klinge. De kerkdeuren werden opengebroken, de klokken geluid en de vrijheidsboom geveld. Macharius Rheyms ontpopte zich als aanvoerder. De brigands trokken naar Sint-Gillis-Waas om er dezelfde handelingen te stellen, maar stootten op Fransen. In dat gevecht sneuvelden drie brigands. Op 20 oktober 1798 verzamelden de brigands zich in Sint-Pauwels. Ook hier werd de kerk opengesteld en werd de vrijheidsboom omgehakt. Vanuit Sint-Pauwels vertrokken verschillende bewegingen. Macharius Rheyms nam op 25 oktober 1798 de leiding van een groep brigands en trok richting Terneuzen om daar de Engelse bondgenoten op te wachten. Die zouden evenwel boudweg verstek geven. Onderweg naar Terneuzen ondervond Macharius Rheyms nauwelijks verzet in Axel en Hulst. Een tweede groep ging onder leiding van Benedictus Ferdinandus Lauwers, uit Kemzeke, naar Sint-Niklaas. In de wijk Kleibek werd strijd gevoerd met de Fransen, de aanvoerder sneuvelde er, samen met achttien andere brigands. Een derde groep vertrok richting Klein-Brabant en verder naar Diest en Leuven.

Ter gelegenheid van de honderdjarige herdenking van de Boerenkrijg, in 1898, werd in Sint-Pauwels een monument geplaatst. Het is geplaatst op het kerkhof, links naast de lijkdeur van de Sint-Pauluskerk. Het arduinen kruis is vervaardigd in de werkhuizen van De Schryver-De Cock in Sint-Niklaas. Op een massief rechthoekige voetstuk staat een trapeziumvormige stèle. Daarboven prijkt een pijlenkruis waarin centraal een fijn pijlenkruis

is gebeiteld. Op de kruising van de verticale en de horizontale balk is een medaillon met de letters IHS. Op de stèle staat onder een breedvoetig kruis in goudkleurige letters deze tekst gebeiteld: Hulde van · Sint-Pauwels · aan zijne strijders en martelaars · van den Boerenkrijg · 1798 · 1898.

Een tweede monument staat in De Klinge en brengt hulde aan de aanvoerder Macharius Rheyms. De **gedenkplaat** werd in 1933 door August Borms onthuld tijdens de derde Blauwvoetdag die in de periode 15–17 juli 1933 plaatsvond te De Klinge. De Blauwvoetdag was een initiatief van de Vlaamse Nationale Blauwvoetbond, een vereniging ter bevordering van de lichamelijke geestelijke en zedelijke opvoeding van de jeugd en de bevolking, vooral toegespitst op turnen. De affiche verwees direct naar de Boerenkrijg onder het motto: De geest der brigands bezielt den Blauwvoet · Hij heft het vaandel van den opstand tegen · elken verdrukker en blaast den aanval · tegen verbastering en ontaarding!

De gedenkplaat kreeg een plaats in een groenperk aan de Macharius Rheymsstraat in De Klinge. Zij is bevestigd op een witgeschilderd stukje muur en erin is deze tekst gebeiteld:

III Blauwvoetdag 1933 · Hulde · aan · Macharius · Rheyms · van Clinge · heldhaftig aanvoerder uit den · Boerenkrijg

Niettegenstaande de schrijffout laat de gedenkplaat geen twijfel bestaan over het heldhaftige leiderschap van Macharius Rheyms.

links: Herdenkingskruis aan de Sint-Pauluskerk  
© gemeentebestuur Sint-Gillis-Waas

Gedenksteen te De Klinge, ter herinnering  
aan brigandaanvoerder Macharius Rheyms  
© gemeentebestuur Sint-Gillis-Waas



## Stekene

Vanuit de haard Haasdonk, die er op 15 oktober 1798 ontbrandde, bereikte de Boerenkrijg via Rupelmonde, Bazel, Zwijndrecht, Beveren, Vrasene, Sint-Gillis-Waas en Kemzeke op 19 oktober 1798 ook Stekene. Ook hier hetzelfde tafereel: openen van de deuren van de Heilig Kruiskerk, het luiden van de klokken, het bidden van de rozenkrans, het vellen van de vrijheidsboom en het vernietigen van de conscriptielijsten. Macharius Rheyns nam de leiding van de brigands te Stekene die op 22 oktober 1798 een uitval deden naar Sint-Niklaas en er de Grote Markt bereikten. Brigand Pieter Frans Laureys uit Stekene liet in die gevechten het leven. Vanuit Stekene leidde Macharius Rheyns de brigands verder naar Moerbeke en Eksaarde. Te Zwaanaarde werden Franse gendarmes verslagen waarna de groep verder ging naar Sinaai, waar op 22 oktober 1798 in de wijk Leebrug Gillis Appeloos sneuvelde, en ten slotte naar Sint-Pauwels waar verzameld werd. Op 25 oktober vertrok vanuit Sint-Pauwels een groep brigands onder leiding van Benedikt Ferdinand Lauwers naar Sint-Niklaas die bij een treffen in de wijk Kleibeek verslagen werd. Gillis Frans Rooms uit Stekene sneuvelde daar. Beide namen van de Stekense slachtoffers prijken op het monument dat aan de Kleibeekstraat te Sint-Niklaas is opgericht.

Vanuit Sint-Pauwels trok diezelfde dag een tweede groep onder leiding van Macharius Rheyns naar Terneuzen om de Engelse bondgenoten op te wachten. Die gaven evenwel verstek en het is de voormalige Vonckist en Franse generaal Pierre Jacques Osten die vanuit Middelburg naar Terneuzen trok. De brigands trokken zich terug in Stekene. Op 26 oktober werden ze belaagd door Franse gendarmes.

Tijdens die gevechten lieten zes inwoners van Stekene het leven: Joanna Maria Dhont, Jan Peeters, Marien De Clercq, Engelbert Stevens, Adriaan Carpentier, Joanna Van Goethem en Gillis Thuysbaert.

In het collectieve geheugen van Stekene neemt de sage van de “heldin van Stekene” nog steeds een relevante plaats in. Om in het conflict tussen brigands en de Franse gendarmes verder bloedvergieten te vermijden, nam Amelberga Truyman, dochter van schepen Judocus Truyman, een bijzonder altruïstisch initiatief. Ze smeekte om de plundering van Stekene te staken. De smeekbede viel niet in dovemansoren. Haar ootmoedig verzoek werd door Petrus Andreas Osten, zoon van generaal Osten, ingewilligd en als pasmunt huwde zij met hem. Petrus Andreas Osten nam na de gevechten gedurende drie weken zijn intrek in de woning van Judocus Truyman van waaruit hij zijn bataljon aanstuurde.

Voor haar uitzonderlijke daad werd Amelberga Truyman het epitheton heldin van Stekene verleend. Het verhaal van Amelberga Truyman toont opvallend veel gelijkenissen met haar evenknie te Sinaai, Maria Sophia Durinck.

In Stekene wordt de herinnering aan Amelberga Truyman en haar nobele opoffering voor de gemeente gekoesterd. Op de plaats van de woning van meier Judocus Truyman en **geboortehuis van Amelberga Truyman**, nu Polenlaan 54A, is een herberg gevestigd, met de toepasselijke naam Brigand.



Honderd jaar na de Boerenkrijg werd aan het gemeentehuis, op de hoek met de Stadionstraat, een **gedenksteen** in blauwe hardsteen onthuld. Bovenaan prijkt het wapen van Stekene: van azuur drie stekelbaarzen van goud. De tekst op de gedenkplaat herinnert aan het moedige optreden van Amelberga Truymen en bevat de namen van de gesneuvelde Stekenaars. De ingebeitelde tekst luidt:

1798-1898 · Ter verheerlijking · van Jufvrouw · Amelberga Truymen · dochter van · Judocus en Amelberga Thuysbaert · geboren te Stekene, den 8 januari 1776 · die door hare heldhaftige zelfopoffering · haar geboortedorp · van plundering · en verwoesting redde den 26 oktober 1796 · en ter zalige gedachtenis · der slachtoffers van den Boerenkrijg · in 1798.

Gillis Appeloos

Oud 33 jaren overl. Sinay Leebrugge 22 oktober

Gillis Frans Dhont

Oud 26 jaren .. St Nikolaas 25 ..

Joanna Maria Dhont

Oud 17 jaren .. Stekene 26 ..

Jan Peeters

Oud 22 jaren .... 26 ..

Marien De Clercq

Oud 23 jaren .... 26 ..

Engelbert Stevens

... 26 ..

Adriaan Carpentier

Oud 60 jaren .... 26 ..

Pieter Frans Laureys

Oud 22 jaren .... 26 ..

Joanna Van Goethem

Echtgenoot van

Andries Thuysbaert

Oud 82 jaren overl. .. Stekene 26 oktober

En haren zoon

Ch. Lis Thuysbaert

Oud 49 jaren .... 26 ..

Zij stierven voor het geloof en voor de vrijheid ·

God zij hun genadig, de nakomelingen zijn · hun dankbaar.



De gedenkplaat vervult derhalve twee functies: hulde brengen aan Amelberga Truymen en de namen van de slachtoffers van de Boerenkrijg blijvend in herinnering brengen. Toch is er een tegenstrijdigheid met informatie op het kruis Waan de Kleibekstraat, waar vermeld wordt dat Pieter Frans Laureys in Sint-Niklaas sneuvelde op 22 oktober 1798 in plaats van te Stekene op 26 oktober 1798. De naam van Gillis Thuysbaert is op de gedenkplaat fout gespeld.

Nog twee kunstwerken houden in Stekene de moedige daad van Amelberga Truymen levendig. In de traphal van het gemeentehuis hangt een indrukwekkend **schilderij**, van de hand van Carolus Johannes Baerwaldt, dat de smeekbede van Amelberga Truymen aan generaal Osten verbeeldt. De opdracht voor het schilderij werd op 4 april 1893 gegeven door het gemeentebestuur van Stekene. Op de gekasseide marktplaats voor de Heilig Kruiskerk staat voor een aantal Franse soldaten aanvoerder Osten. Op de achtergrond liggen twee gedode burgers en rukken soldaten stro aan om brand te stichten en te plunderen. Centraal is de geknielde en om genade smekende Amelberga Truymen afgebeeld. Op de lijst van het schilderij is in goudkleurige letters vermeld: Amelberga Truymen smeekt om het behoud van Stekene anno 1798.

Het schilderij steunt op een houten cartouchevormige sokkel die centraal bovenaan in acanthusbladwerk twee wapens toont. Links staat het wapen van het Land van Waas: van keel een gebladerde raap van natuurlijke kleur, rechts het wapen van Stekene. In goudkleurige letters zijn de namen van de burgemeester, schepenen, gemeenteraadsleden en de gemeentesecretaris en het jaartal 1893 vermeld:

A. De Smet · burgemeester · schepenen · A. De Vogelaer · E. Van Hecke · DDS · Gemtraadsleden · E. Martens · H. Garey · L. de Smet · F. Van Eerdenbrugh · A. Vogels · A. Merckx · P. de Kesel · secretaris · J. v. Schoote · tjaar = 1893. Onder de wapens staat: Amelberga · Truymen · geboren te Stekene 8 janri 1776 · Overleden tot Sint Nikolaas 22 oct 1853.



In de traphal van het gemeentehuis van Stekene hangt het door Carolus Johannes Baerwaldt geschilderde werk Amelberga Truymen smeekt om het behoud van Stekene anno 1798 © gemeentebestuur Stekene



## Zeveneken

Ter gelegenheid van de tweehonderdste verjaardag van de Boerenkrijg werd op de Markt voor de Heilig Kruiskerk op 23 oktober 1998 een **bronzen beeld** onthuld.

Het gemeentebestuur van Stekene gaf de opdracht voor dit kunstwerk aan Koen Rossaert uit Waasmunster. In een rond waterreservoir van kasseistenen is op een vierkante sokkel de knielende Amelberga Truyman in brons uitgebeeld. De figuur toont een jonge, kwetsbare en tegelijk karaktervolle jonge vrouw die tussen rechterschouder en hoofd een kruis draagt waarvan de zijarmen zijn afgebroken. Is de linkerarm horizontaal voor het lichaam gebogen, de rechterarm is naar voren uitgestrekt en uit de hand stroomt water de fontein in.

Het beeld is bijzonder rijk aan symboliek. Er is de natuurlijke verbinding met het schilderij dat dezelfde marktplaats in beeld brengt. De kasseistenen refereren aan de wapens die de Franse soldaten volgens de overlevering na de inwilliging van de smeekbede van Amelberga Truyman tegen de kasseistenen stukmaakten. Het gebroken kruis verwijst naar de beperking van de religieuze vrijheid die de Fransen oplegden en het verzet van de Vlaamse bevolking daartegen. De naaktheid is een verwijzing naar de kwetsbaarheid van Amelberga Truyman bij

haar smeekbede maar tegelijk ook de kwetsbaarheid van de bevolking tegenover de Franse overheersing. De uitgestrekte arm is een smeekbede voor vrijheid en rust, terwijl het water loutering en bevrijding symboliseert.



Het standbeeld en fontein van Amelberga Truyman op de Markt © gemeentebestuur Stekene



boven: Pendant onder het schilderij van Carolus Johannes Baerwaldt © gemeentebestuur Stekene

Ook aan de rand van het Land van Waas, te Zeveneken, kwam de bevolking in opstand tegen de Franse bezetter. De deuren van de Sint-Eligiuskerk werden opengebroken en de klokken geluid. Evenzeer werd de vrijheidsboom omgehakt. Tijdens schermutselingen met brigands raakte de Franse agent Jourdan gekwetst aan de ogen en verloor het gezichtsvermogen. Op 24 oktober 1798 vond een gevecht plaats in een bocht van de Sint-Elooistraat waarbij twee brigands uit Zaffelare het leven lieten: Jacob De Bruycker en Ferdinand Cnaepe. Die plaats in de Sint-Elooistraat wordt in de volksmond aangeduid met het toponiem Soldatenhoek, niet te verwarren met de gelijknamige straatnaam die gegeven is aan een doodlopende zijstraat van een verkaveling in Bastelare. Het derde slachtoffer viel in de dorpskom van Zeveneken. Het is August Tolliers die in de wijk Nieuwpoort te Lokeren woonde, een wijk die de facto deel uitmaakt van de dorpskom en de parochie van Zeveneken maar tot het grondgebied van Lokeren behoort.

In 1998 werd op de plaats van het gevecht een **Boerenkrijgbank** opgericht. Centraal op de rugleuning is een evocatie geschilderd, naar een ontwerp van Albert Vispoel. Het toont een vuurgevecht tussen Franse soldaten en brigands, waarbij centraal op de voorgrond een gesneuvelde brigand ligt. Centraal in de vuurlijn staat een brigand met een Boerenkrijgvlag in de hand, een wit veld met een rood verkort kruis. In de achtergrond prijkt de Sint-Eligiuskerk. Links van dit tafereel is in goudkleurige letters geschilderd: Op 24 oktober 1798 · sneuvelden hier en in het dorp · voor Outer en Heerd. Rechts van het geschilderde paneel staan de namen van de slachtoffers: Jacob De Bruycker uit Zaffelare · Ferdinand Cnaepe uit Zaffelare · Aug. Tolliers uit Lokeren-Nieuwpoort.



boven: Boerenkrijgbank aan de Sint-Elooistraat  
onder: Detail van de tafereelschildering op de Boerenkrijgbank  
© Dr. Jozef Goossenaertskring Lochristi

## Zwijndrecht

Zwijndrecht behoorde tot het kanton Haasdonk, waarvan Johannes Baptist Tassyns, griffier te Zwijndrecht, tot voorzitter werd verkozen. Als commissaris werd Jan Benedikt De Kever aangesteld.

Johannes Baptist Tassyns leidde samen met pastoor Michael Franciscus Cop te Zwijndrecht het burgerlijke en het geestelijke verzet tegen het Franse beleid. Jan Benedikt De Kever daarentegen was een groot pleitbezorger voor de Franse Republiek.

Al op 19 oktober 1798 werd strijd geleverd te Sint-Anneken waarbij vier brigands sneuvelde. De dag nadien raakten brigands te Beveren verwickeld in een treffen, waarbij tweeëntwintig brigands het leven lieten.

Pastoor Michael Franciscus Cop weigerde de eed van trouw aan de Republiek en werd op 13 februari 1798 in de Richard Orlentstraat aangehouden. Hij werd naar Cayenne verbannen waar hij op 10 juli 1799 overleed.

In de Heilig Kruisverheffingskerk van Zwijndrecht werd al op 24 september 1860 een **gedenksteen** onthuld ter nagedachtenis van pastoor Michaël Franciscus Cop.

De witmarmeren gedenksteen toont bovenaan de gelieerde letters



XP boven twee palmtakken en bevat deze tekst:

Ter gedagtenis van den wel Eerw. Heer · Michael Franciscus COP · geboren te Burcht 18 octo 1746, - pastoor van Zwijndrecht 1 april 1796 · uyt haet van ons H Geloof · gevangen en verbannen · naar Cayenne 13 febr 1798 · door gebrek en ellende · bezwiken en in de zee begraven · op 10 juli 1799 · Uyt liefde en erkenenis · zyner bloedverwanten en · parochianen van Zwijndrecht · 24 sept 1860

*Gedenkplaat boven de sacristiedeur van de Heilig Kruisverheffingkerk, ter ere van pastoor Michael Franciscus Cop © Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium B058993*

Op te merken valt dat een verkeerde geboortedatum is vermeld. Pastoor Michael Franciscus Cop is geboren op 17 oktober 1755. Dat in hetzelfde gezin op 28 oktober 1746 een zoon met dezelfde naam is geboren, die op driejarige leeftijd overleed, meer precies op 19 april 1749, is natuurlijk verwarrend.

De gedenkplaat was oorspronkelijk bekroond door een witmarmeren kruis dat met zwarte marmer was ingelegd. Door een V1-bominslag werd dat kruis evenwel afgerukt. In 1955 is op initiatief van het Davidsfonds door Pieter Bernaers een nieuw kruis geplaatst, vervaardigd in ijzer en ingelegd met messing. De gedenkplaat prijkt boven de deur naar de sacristie.

In de Heilig Kruisverheffingskerk is er nog een tweede verwijzing naar het martelaarschap van pastoor Michael Franciscus Cop. De sokkel die het beeld van Sint-Lucas schraagt toont, omringd door acanthusbladeren en aan beide zijden vergezeld van een cherubijn, een cartouche. De rand ervan is goudkleurig, het veld is zwart en in goudkleurige letters wordt de geloofsstandvastigheid van de pastoor uitgedragen:

De Eerw. Heer · Michael Cop · Pastor in 1796 · Sterft belyder · des geloofs.

Op de plaats waar pastoor Michael Franciscus Cop werd aangehouden, meer precies in de Richard Orlentstraat ter hoogte van huis nummer 41, werd op 16 oktober 1955 in een klein perkje een **gedenksteen** van blauwe hardsteen onthuld. De ingebeitelde tekst luidt:

Voor Outer en Heerd · De E.H. pastoor · Michael Franciscus Cop · werd hier op 13-2-1798 door de · Franse overheersers · gevangen genomen · Het dankbaar nageslacht · 16-10-1955.



*Console onder het beeld van Sint-Lucas in de Heilig Kruisverheffingkerk, ter herinnering aan pastoor Michael Franciscus Cop © Dirk Verelst, Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht*

Op 19 september 1998 werd de gedenkplaat, in een nieuwe opstelling, voor de tweede keer onthuld. De gedenkplaat is in een kader gevat dat zelf vasthangt in een vierkante zuil van blauwe hardsteen waarop het nieuwe, op 4 januari 1995 goedgekeurde, wapen van de gemeente Zwijndrecht is uitgevoerd: gedeeld in drie, 1 van sinopel een vijfpuntige ster van zilver, 2 van zilver een olijftak van sinopel, 3 van azuur een vijfpuntige ster van zilver. Het huidige gemeentewapen is het familiewapen dat op 30 december 1655 werd toegekend aan Jocomo-Antonio Carena. Onderaan de vierkante zuil staat de datum van de onthulling gebeiteld: ingehuldigd 19-9-1998.



In Zwijndrecht is de herinnering aan Johannes Baptist Tassyns nog nadrukkelijk aanwezig. Het **huis dat de griffier** bewoonde, aan de Polderstraat 2, is nog steeds aanwezig. Het is een statig woonhuis uit baksteen, met twee verdiepingen. De voorgevel is symmetrisch uitgewerkt en telt vijf traveeën.

*boven: Gedenkplaat aan de Richard Orlentstraat, op de plaats waar pastoor Michael Franciscus Cop werd aangehouden  
© Dirk Verelst, Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht*



*Gedenkplaat aan het woonhuis van Johannes Baptist Tassyns  
© Dirk Verelst, Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht*

*Woonhuis van Johannes Baptist Tassyns, griffier van Zwijndrecht en Burcht, aan de Polderstraat © Dirk Verelst, Heemkundige Kring Zwijndrecht-Burcht*

Centraal in de voorgevel is de voordeur geplaatst. Links tegen de voorgevel is, ter gelegenheid van de honderdvijftigste verjaardag, op 10 juli 1949 een **gedenkplaat** van blauwe hardsteen onthuld die verwijst naar de woonst en de functie van Johannes Baptist Tassyns en dankbaarheid toont voor zijn inzet in de Boerenkrijg. De tekst luidt:  
Voor Outer en Heerd · Dit huis bewoonde · J.B. Tassijns · geboren 9-9-1751 · Baljuw en Griffier · van Zwijndrecht en Burcht · Voorzitter van het kanton · Hier gevangen 2-3-1799 · Neergeschoten te Haasdonk · 5-3-1799 · Hulde van het dankbaar · nageslacht 10-7-1949.  
Op de plaats van de moord van Joannes Baptist Tassyns te Haasdonk is een herdenkingskruis opgericht.

## Colofon

Uitgegeven door de deputatie van de provincie Oost-Vlaanderen  
Beleidsverantwoordelijke: An Vervliet, gedeputeerde  
Directie Erfgoed & Erfgoedsites  
Anneke Lippens, directeur  
Coördinatie: Ignace Van Driessche

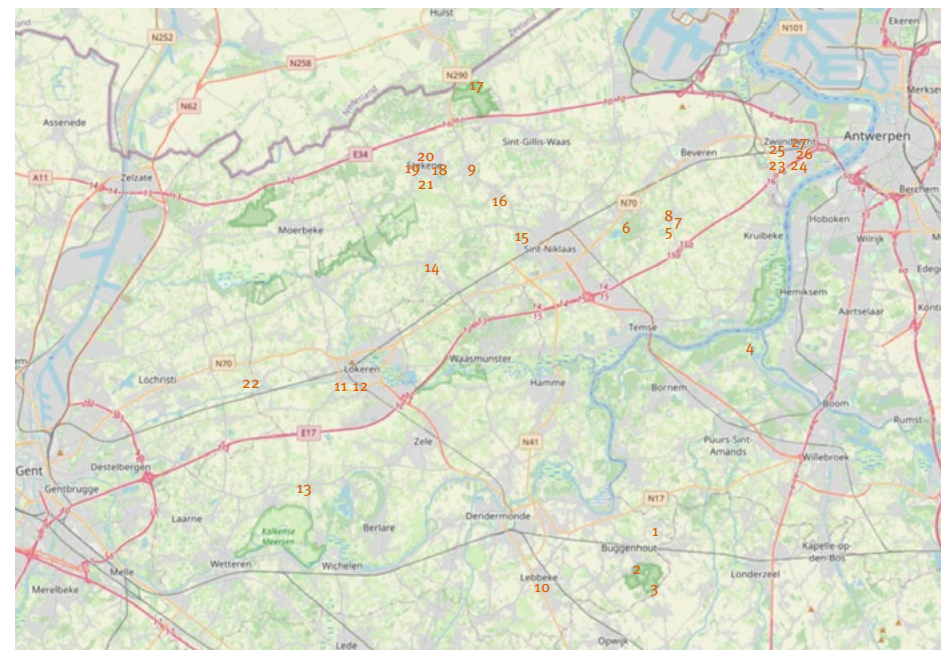
Auteur: Ignace Van Driessche  
Eindredactie: Karel Uyttersprot en Diane Geerts  
Corrector: Geertrui Parmentier  
Vormgeving: Ann Huyghe  
Druk: Facilitaire dienst

D/2023/0914/1

Deze publicatie kwam tot stand in samenwerking met deze partners:



De verschillende kleine monumenten met betrekking tot de Boerenkrijg in het Land van Waas en het Land van Dendermonde worden middels een QR-code ter plaatse ontsloten.  
Via deze QR-code komt u alvast op het juiste pad.



1. Valkenshoeve, Houtenmolenstraat Opdorp
2. Boskapel te Buggenhout
3. Buggenhoutbos
4. Fort Sint-Margriet Nattenhaasdonk
5. Gedenksteen voor de brigands aan de kerk van Haasdonk
6. Tassynskruis aan het kruispunt Jagersdreef en Tassijnsstraat te Haasdonk
7. Gedenksteen voor pastoor Livinus Stepman aan de kerk van Haasdonk
8. Plaats waar Livinus Stepman de eucharistie voering
9. Gedenksteen voor de brigands aan de kerk van Kemzeke
10. Gedenksteen voor de brigands die van Lebbeke naar Lokeren trokken
11. Gedenksteen voor de brigands in het stadhuis van Lokeren
12. Schilderij de Boerenkrijg begin in de nabijheid van Lokeren
13. Boerenkrijgstandbeeld te Overmere
14. Gedenksteen voor de brigands aan het gemeentehuis van Sinaai
15. Gedenkkruis voor de brigands aan de Kleibeekstraat te Sint-Niklaas
16. Gedenkkruis aan de kerk van Sint-Pauwels
17. Gedenksteen voor Macharius Rheyns te De Klinge
18. Woonhuis van amelberga Tryman
19. Gedenksteen voor de brigands aan het gemeentehuis van Stekene
20. Schilderij Amelberga Tryman smeekt om het behoud van Stekene, in het gemeentehuis
21. Beeld en fontein Amelberga Tryman op de markt te Stekene
22. Boerenkrijgbank te Zeveneken
23. Gedenksteen voor pastoor Michael Cop in de kerk van Zwijndrecht
24. Console onder het Sint-Lucasbeeld in de kerk te Zwijndrecht
25. Gedenksteen voor Michael Cop aan de Richard Orlentstraat te Zwijndrecht
26. Huis van griffier Tassyns aan de Polderstraat 2 te Zwijndrecht
27. Gedenksteen aan het huis van griffier Tassyns

